

حقوق شوهر بالای همسر در شریعت اسلامی

﴿ پوهنمل ذکی الله ذکی ﴾

خلاصه

در این مقاله حقوق شوهر بالای همسر؛ یعنی وجایب و مکلفیت‌های زن نسبت به شوهرش مورد بحث و بررسی قرار گرفته، چنانچه قسمت عمده‌ای از استحکام پایه‌های زندگی، درگرو رعایت حقوق متقابل زن و شوهر است. در این زمینه لازم است که زن فقط و فقط، الله متعال و قیامت را لحاظ کند و از دستور گیری از دیگران نسبت به شوهرش و قبول دخالت اطرافیان، بپرهیزد. نفوذ پذیری و اثر گیری زن زیاد است، بنابراین به حالت طبیعی خود و امکان اشتباه و حسادت دیگران توجه عمیق داشته باشد. این تحقیق باهدف بررسی حقوق شوهر بالای همسر از منظر شریعت اسلامی انجام شده، در این مقاله روی شناخت مفهوم لغوی و اصطلاحی حق و بیان حقوق شوهر بالای همسر بحث گردیده. تحقیق حاضر به صورت تحلیلی و توصیفی با بهره گیری از روش کتابخانه‌ای با مراجعه به آیات و احادیث و اقوال فقهاء و دانشمندان اسلامی بحث و بررسی صورت گرفته است و از بعضی رموز استفاده شده است مانند: بی نا به معنی (بدون ناشر) و بی تا به معنی (بدون تاریخ انتشار). حاصل این تحقیق نشان می‌دهد، که حقوق شوهر بالای همسر؛ اطاعت و فرمان برداری از شوهر به شیوه پسندیده، نگه داشتن حیثیت و آبروی شوهر، مراعات احساسات شوهر، آراستن برای شوهر، نیکی به خانواده و نزدیکان و خویشاوندان شوهر، عدم اجازه دیگران به خانه‌ی شوهر، مواظبت کردن از دارایی شوهر، بدون اجازه شوهر روزه نفلی را نگرفتن، به کم راضی شدن و به آنچه موجود است قناعت کردن، فرزندان را به خوبی تربیت کردن، عدم افشای راز شوهر، بی مورد از شوهر تقاضای طلاق نکردن، عدم بیرون شدن از خانه‌ی شوهر بدون اجازه وی، خدمت به شوهر و انجام کارهای منزل است.

کلمات کلیدی: حقوق، شوهر، همسر، اطاعت و شریعت اسلامی.

مقدمه

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين و على آله و اصحابه اجمعين.

أما بعد: دين مقدس اسلام برای هر کدام از زوجين (زن و شوهر) وظائف و مسئوليتهاى در قبال شريك زندگى اش وضع نموده كه از هر حيث كامل و جامع، صريح و روشن است به نحوى كه جاى هيچ گونه جدال و كشمكش باقى نمى گذارد.

چنانچه زن و شوهر، تكاليف و وظائفى كه نسبت به همدى گر دارند را مطابق دستوراتى كه اسلام آنها مشخص كرده ادا نمايند و از زير بار مسئوليتهايشان شانه خالى نكنند، نتيجه اين خواهد شد كه آرامش و آسايش، سعادت و كاميابى در زندگى مشترك زنآشويى (زواج) كامل شده و غم مشكلات و اتفاقاتى كه روزانه رخ مى دهد، صفايى زندگى خانواده آنها را تيره و تار نخواهد كرد در اين مقاله به ذكر حقوق و وجايب شوهر بر همسر اكتفا مى شود.

اين بحث داراى اهميت زياد است؛ بايد برادران و خواهران مسلمان از آن معلومات داشته باشند و اين حقوق را بدانند، پس در اداى آنها بكوشند و كوتاهى نكنند؛ چراكه رعايت اين حقوق، اسباب خوشبختى زندگى زنآشويى و آرامش خانوادگى را تضمين و فراهم كرده و مشكلاتى را كه باعث سلب آرامش و محبت و مهربانى مى شود، از بين مى برد؛ چون با اين كار، زندگى مشترك بين آنها با خوبى و خوشبختى تداوم پيدا مى كند. بنابر اين بحث اطراف و جوانب اين موضوع براى همهمى مسلمانان داراى اهميت زياد است.

۱- مفاهیم

در این جا به مفهوم لغوی و اصطلاحی حقوق اشاره می شود:

۱-۱- مفهوم حقوق

مفهوم حقوق از لحاظ لغت و اصطلاح که از جانب علما و دانشمندان مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است در ذیل به آن پرداخته می شود:

۱-۱-۱- مفهوم لغوی حقوق

حقوق جمع حق است، لفظ حق در لغت دارای معانی فراوانی است از جمله: خلاف باطل، نصیب و حصه، ثبوت و وجوب و یقین چنانچه گفته می شود، که «یحق علیک أن تفعل کذا»؛ «یعنی بر تو واجب است، که این کار را انجام دهی». همچنین گفته می شود: «أحق الله الحق»؛ «خداوند آن را برای مردم آشکار و اثبات کرده است». یا «استحق الشيء يستحقه»؛ «مستوجب چیزی گردید». شایسته، «هو حق بكذا» او شایسته ی به آن چیز است، حقوق مدنی، «الحق المدني» مجموعه قوانین مدنی، به درستی، در واقع، در حقیقت.^(۱)

کلمه حق در قرآن کریم فراوان ذکر گردیده و واضح است، که مراد دقیق آن بستگی به سیاق و سباق و محل ورود آیات متفاوت است، اما دلالت کلی از آن خالی از معانی ثبوت و مطابقت با واقع نیست.^(۲)

کلمه حق در قرآن کریم به معنی و مفهوم ذیل به کار رفته است:

- حق به معنای «الله جل جلاله» آمده است: ﴿وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾^(۳) «اگر پیروی کند رب برحق از خواهش هایشان، فاسد می شوند آسمانها و زمین و هر کس که در آنها هست».^(۴)

۱- ابن منظور، محمد بن مکرم بن علی، لسان العرب، ناشر: دار صادر- بیروت، ط ۳، ۱۴۱۴هـ، ج ۱۰، ص ۴۹.

۲- زیدان، داکتر عبدالکریم، حقوق و تکالیف زن در اسلام، مترجم: سهیلا رستمی، تاریخ نشر: ۱۳۹۴ هـ، ش، ص ۲۶.

۳- سورة المؤمنون، آیه ۷۱.

۴- عثمانی، محمد شفیع، تفسیر معارف القرآن، مترجم: مولانا محمد یوسف حسین پور، چاپ پنجم، ۱۳۸۷هـ، ش، انتشارات شیخ الاسلام احمد جام، ج ۹، ص ۳۸۲.

- حق به معنای «قرآن کریم» آمده است: ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَّرِجٍ﴾^(۱) «نه، بلکه حق (قرآن) را، دروغ شمردند، وقتی بر ایشان آمد، پس آنان در کاری سر در گم اند.»^(۲)
- حق به معنای «اسلام»: ﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾^(۳) «و بگو آمد حق و بیرون رفت دروغ، یقیناً دروغ است بیرون رونده.»^(۴)
- حق به معنای «صدق، راست و حقیقت» ﴿وَيَسْتَنْبِئُكَ أَخَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ﴾^(۵) «و از شما سؤال می کنند که آیا راست است این سخن، بگو قسم به پرودگارم که این راست است»^(۶)
- حق به معنای «ثابت» ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خُسرِينَ﴾^(۷) «اینها کسانی هستند که ثابت شده بر آنها قول عذاب در جمع گروهایی که گذشته اند، پیش از آنها از جن و انس، یقیناً آنها بودند زیانکار.»^(۸)
- حق به معنای «نقیض و عکس باطل»: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنْ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾^(۹) «این به این خاطر (گفت) که الله او بر حق است و کسی را که می خوانید به جز او دروغ است و الله اوست از همه بالاتر بزرگ.»^(۱۰)
- حق به معنای «مال» ﴿وَلِيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ﴾^(۱۱) «و املا کند آن کسی که بر او قرض (مال) هست.»^(۱۲)

۱- سورة ق، آیه ۵.

۲- محلی، جلال الدین، سیوطی، جلال الدین، تفسیر جلالین، مترجم: مسعود قادر مرزی، ناشر: مؤسسه انتشارات حسینی، چاپ اول، سال ۱۳۸۵ هـ.ش، ج ۶، ص ۵۱۸.

۳- سورة الإسراء، آیه ۸۱.

۴- تفسیر معارف القرآن، ج ۸، ص ۲۶۷.

۵- سورة یونس، آیه ۵۳.

۶- تفسیر معارف القرآن، ج ۶، ص ۴۷۷.

۷- سورة الأحقاف، آیه ۱۸.

۸- تفسیر معارف القرآن، ج ۱۲، ص ۴۳۲.

۹- سورة لقمان، آیه ۳۰.

۱۰- تفسیر معارف القرآن، ج ۱۰، ص ۵۰۵.

۱۱- سورة البقرة، آیه ۲۸۲.

۱۲- تفسیر معارف القرآن، ج ۲، ص ۴۶۶.

- حق به معنای «سهم و حصه» ﴿وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ﴾^(۱) «و آنان که در مالشان سهم مقرر هست»^(۲).

۲-۱-۱- مفهوم اصطلاحی حقوق

علماء و دانشمندان اسلامی کلمه حق را بر پایه معنای لغوی آن بکار برده اند. علامه ابن نجیم رحمه الله به نقل از صاحب منار حق را چنین تعریف کرده اند: «الْحَقُّ هُوَ الشَّيْءُ الْمَوْجُودُ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ، وَلَا رَيْبَ فِي وُجُودِهِ»^(۳) «حق، چیزی است که از هر جهت موجود باشد و هیچ شکی در وجود آن نباشد».

علامه بدر الدین عینی رحمه الله چنین تعریف کرده است: «وهو ما يستحقه الرجل»^(۴) «حق، چیزی است که انسان آن را مستحق باشد».

حق به این معنا دستاوردی است که یک فرد بر دیگری دارد و در اینجا به همین معنا مورد بحث و بررسی قرار گرفته است؛ زیرا هدف بیان، حقوق مشروع شوهر بر همسر است. علماء قانون، حق را چنین تعریف کرده اند: «وقوع مقدار مشخصی از قیمت بر اساس قانون؛ در نتیجه، برای این فرد قدرت‌های مشخصی تعلق می‌گیرد که قانون بر اساس منافع شایسته و مورد رعایت قرار داده است»^(۵).

در این جا مراد از حق، وجایب و مکلفیت‌های زوجه نسبت به شوهر است که در ذیل به آن پرداخته می‌شود:

۲- حقوق شوهر بر همسر

شوهر بالای همسر خویش دارای یک سلسله حقوق و امتیازاتی است که مهم‌ترین آن عبارت از ریاست و سرپرستی خانواده، اطاعت زوجه از اوامر مشروع شوهر، سکونت زوجه در

۱- سورة المعارج، آية ۲۴.

۲- همان، ج ۱۴، ص ۱۸۸.

۳- ابن نجیم، زين الدين بن ابراهيم، (ت: ۹۷۰ هـ) البحر الرائق، بی‌نا، ط ۳، بی‌تا، ج ۶، ص ۱۴۸.

۴- عینی، محمود بن احمد بن موسی، (ت: ۸۵۵ هـ) بنایه شرح هدایه، ناشر: دار کتب علمی، بیروت- لبنان، ط ۱، ۱۴۲۰ هـ، ج ۸، ص ۳۰۱.

۵- دکتر عبدالمنعم، فرج صدر، أصول القانون، صص ۲۷۷-۲۷۹.

منزل انتخابی شوهر، توجه و مراقبت همسر از امور خانه و غیره است که در ذیل به تفصیل آن پرداخته می‌شود:

۱-۲- ریاست و سرپرستی خانواده

در هر جامعه‌ای که انسان‌ها در آن زندگی می‌کنند، به دلیل تفاوت در سلیقه‌ها و تمایلات نفسانی، بروز تنش‌ها و چالش‌ها امری اجتناب‌ناپذیر است. در صورت عدم اتخاذ تدابیر مشخص و عملی برای پیشگیری از این کشمکش‌ها، بی‌نظمی بر جامعه حاکم شده و نظام اجتماعی آن دچار تزلزل خواهد شد، که در نهایت، تمامی اعضای جامعه از پیامدهای منفی آن آسیب خواهند دید.

خانواده نیز به عنوان یک نهاد اجتماعی اساسی از این قاعده مستثنا نیست. از این رو، دین مبین اسلام برای پیشگیری از اختلافات و منازعات خانوادگی، مجموعه‌ای از تدابیر حکیمانه وضع کرده است. یکی از این تدابیر، تعیین ریاست خانواده و واگذاری آن به شوهر است. بر این اساس، همسر و سایر اعضای خانواده موظف‌اند، در صورتی که دستورات و راهنمایی‌های رئیس خانواده در راستای تأمین مصلحت اعضای خانواده و مطابق شریعت اسلام باشد، از آن تبعیت و پیروی کرده و به اصول همگرایی و هماهنگی پایبند باشند.

خداوند سبحان در این مورد می‌فرماید: ﴿الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾^(۱) «مردان حاکم اند بر زنان (به دو وجه، یکی) به سبب این که الله تعالی بعضی را (یعنی مردان) بر بعضی (یعنی بر زنان طبعاً) فضیلت داده است (این امری است وهبی) و (دوم) به سبب این که مردان (بر زنان) از مال خود (در مهر، نان و نفقه) خرج کرده‌اند (و دست خرج کننده بالا و بهتر خواهد بود به نسبت آنکه بر او خرج کرده می‌شود و این امر کسی است)»^(۲).

۱- سورة النساء، آیه ۳۴.

۲- عثمانی، تفسیر معارف القرآن، ج ۳، صص ۴۸۷-۴۸۸.

خداوند متعال به خاطر خصوصیات بارزی مثل نیرو و تعقل، حق سرپرستی و نگهداری خانواده را در دست مرد قرار داده و او را مکلف ساخته که بار هزینه و خرج خانواده را تأمین نموده و عهده‌دار آن باشد.

۲-۲- وجوب اطاعت از شوهر

در دین اسلام، خانواده به عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. برای حفظ استحکام این نهاد، اسلام وظایف و حقوقی را برای هر یک از زن و شوهر تعیین کرده است. همان‌طور که مردان وظیفه دارند حقوق همسران خود را رعایت کنند، زنان نیز مسئولیت‌هایی در برابر شوهران خود دارند. یکی از مهم‌ترین این مسئولیت‌ها، اطاعت از شوهر در اموری است که با دستورات الهی مغایرت نداشته باشد.

۲-۱-۱- اطاعت زن از شوهر در قرآن و حدیث

در این جا به اطاعت زن از شوهر در کتاب الله (قرآن‌کریم) و سنت رسول الله صلی الله علیه وسلم اشاره می‌شود.

۲-۱-۱-۱- فرمان برداری زنان در قرآن کریم

خداوند متعال می‌فرماید: ﴿فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ﴾^(۱)

«پس زنانی که نیکوکاراند (آنان به سبب این فضایل و حقوق از مردان) اطاعت می‌کنند».^(۲)

خداوند متعال با کلمات ﴿فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ﴾ یعنی زنان درستکار، فرمان‌بردارند، به اطاعت زنان صالح از همسرانشان اشاره کرده است و آن را نشانگر خوب و شایسته بودن زنان بیان کرده و با اضافه شدن «ال» بر «صالحات» همه زنان صالح را تحت عمومیت خویش قرار داده و شایستگی آنان را به قنوت و اطاعت مقید کرده است.

۱- سوره النساء، آیه ۳۴.

۲- عثمانی، تفسیر معارف القرآن، ج ۳، ص ۴۸۸.

علامه زمخشری رحمه الله «قنوت» را انجام دادن حقوقی دانسته که به عهده زنان است؛^(۱)

علامه سیوطی رحمه الله با بیان احادیثی شایستگی زنان را در صالح و مطیع بودن زن و خوش خلقی و... دانسته است؛^(۲) علامه قرطبی رحمه الله صالح بودن همسر را به قیام حق شوهر دانسته؛^(۳) و علامه آلوسی رحمه الله صفت قنوت و اطاعت را یکی از حالات صلاح زنان دانسته است که صفت صلاح منشأ باقی صفات است؛ زیرا کسی که اطاعت از خدا و به تبع آن اطاعت از همسر را سر لوحه ای اعمال خویش قرار دهد می تواند به تمامی وظایف خود عمل کند.^(۴)

۲-۱-۲-۲- اهمیت اطاعت زن از شوهر در حدیث

پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند: «لو كنت أمراً أحداً أن يسجد لغير الله، لأمرت المرأة أن تسجد لزوجها، والذي نفس محمد بيده لا تؤدي المرأة حق ربها حتى تؤدي حق زوجها، ولو سألها نفسها وهي على قتب لم تمنعه».^(۵)

ترجمه: «اگر امر می کردم کسی را که برای غیر الله سجده کند، همانا زن را امر می کردم تا برای شوهرش سجده کند، قسم به ذات که نفس محمد (صلی الله علیه وسلم) به دست او است زن نمی تواند حق پروردگارش ادا کند، مگر این که حق شوهرش را ادا کرده باشد، اگر شوهر او را طلب کرده و او بر شتری سوار بود باید وی را از خود منع نکند».

این حدیث بیانگر جایگاه ویژه ی اطاعت از شوهر در اسلام است و نشان می دهد که رعایت حقوق همسر، از وظایف اصلی زنان محسوب می شود.

-اطاعت از شوهر، معادل جهاد در راه خدا

از حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنهما روایت شده است که فرمود: «جاءت امرأة إلى النبي

۱- زمخشری، محمود بن عمر، تفسیر الکشاف عن حقائق الغوامض التنزیل وعیون التأویل فی وجوه التأویل، دار الکتب العربی، لبنان، ۱۴۰۷هـ، ج ۱، ص ۵۰۶.

۲- سیوطی، عبدالرحمن بن أبی بکر، الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور، چاپ ایران، ۱۴۰۴هـ، ج ۲، صص ۱۵۱-۱۵۴.

۳- قرطبی، محمد بن احمد، الجامع لأحكام القرآن، دار احیاء التراث العربی، بیروت - لبنان، ۱۳۶۳هـ، ج ۵، ص ۱۷۰.

۴- آلوسی، محمود بغدادی، روح المعانی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، چاپ چهارم، ۱۴۰۵هـ، ج ۵، ص ۲۴.

۵- ابن ماجه محمد بن یزید قزوینی، (ت: ۲۷۳ هـ) سنن ابن ماجه، ناشر: دار احیا کتب عربی، بی تا، ج ۱، ص ۵۹۵. محمد فؤاد عبد الباقي گفته: صحیح الإسناد است.

صلی الله علیه وسلم فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي وَافِدَةٌ لِلنِّسَاءِ إِلَيْكَ هَذَا الْجِهَادُ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى الرِّجَالِ فَإِنْ يَصِيبُوا أُجْرُوا، وَإِنْ قُتِلُوا كَانُوا أَخْيَاءَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ وَتَحْنُ مَعَاشِرَ النِّسَاءِ تَقُومُ عَلَيْهِمْ فَمَا لَنَا مِنْ ذَلِكَ؟ قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أُبْلِغِي مَنْ لَقِيتِ مِنَ النِّسَاءِ أَنَّ طَاعَةَ الرَّوْجِ وَاعْتِرَافًا بِحَقِّهِ يَغْدِلُ ذَلِكَ وَقَلِيلٌ مِنْكَ مَنْ يَفْعَلُهُ»^(۱).

ترجمه: «زنی به خدمت پیامبر صلی الله علیه وسلم آمد و گفت: ای رسول خدا صلی الله علیه وسلم، من نماینده زنان به سوی شما هستم. جهاد بر مردان واجب شده است. اگر آنان در جهاد موفق شوند، پاداش می‌برند و اگر کشته شوند، نزد پروردگارشان زنده هستند و روزی می‌خورند. ما زنان هم در کنار آنان هستیم. پس برای ما چه چیزی وجود دارد؟ پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: به زنانی که می‌بینی بگو که اطاعت از شوهر و شناخت حق او معادل با جهاد است و بسیار کم از شما زنان این کار را انجام می‌دهید.»

جهاد در اسلام از بزرگ‌ترین عبادات به شمار می‌آید و این حدیث نشان می‌دهد که اطاعت زن از شوهر تا چه اندازه در پیشگاه خداوند ارزشمند است.

-اطاعت از شوهر، راهی برای ورود به بهشت:

پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند: «إِذَا صَلَّتِ الْمَرْأَةُ حَمْسَهَا وَصَامَتْ شَهْرَهَا وَحَفِظَتْ فَرْجَهَا وَأَطَاعَتْ زَوْجَهَا قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الْجَنَّةَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتَ»^(۲).

ترجمه: «اگر زن نمازهای پنج‌گانه را بجا آورد و روزه رمضان را بگیرد و از زنا دوری کرده و از شوهرش اطاعت کند، به او گفته می‌شود که از هر دری از درهای بهشت که می‌خواهی وارد بشو».

این حدیث نشان می‌دهد که اطاعت از شوهر، در کنار انجام واجبات دینی، راهی برای رسیدن به سعادت ابدی است.

-نافرمانی از شوهر، موجب خشم خداوند می‌شود:

۱- بزار، ابوبکر أحمد بن عمرو (ت: ۲۹۲هـ) مسند البزار، ناشر: مکتبه علوم و حکم، مدینه منوره، ط ۱، ۱۹۸۸م، ج ۱، ص ۳۷۷، شماره حدیث: ۵۲۰۹، هیشمی در مجمع الزوائد (۳۰۵/۴) می‌گوید: آن را بزار روایت کرده است و در سلسله سند آن رشدین بن کریب وجود دارد، و او ضعیف است.

۲- شیبانی، احمد بن حنبل، (ت: ۲۴۱هـ) مسند الإمام أحمد بن حنبل، ناشر: موسسه رسالت، ط ۱، ۱۴۲۱هـ، ج ۳، ص ۱۹۹، شماره حدیث: ۱۶۶۱. حدیث حسن لغیره، نگاه: صَحِيحُ الْجَامِعِ: ۶۶۰، صَحِيحُ التَّرْغِيبِ وَالتَّوْهِيبِ: ۱۹۳۱.

رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِنْ رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَتَأْتِي عَلَيْهِ إِلَّا كَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ سَاخِطًا عَلَيْهَا حَتَّى يَرْضَى عَنْهَا».^(۱)

ترجمه: «قسم به ذاتی که نفس من در دست اوست، هیچ مردی نیست که همسرش را به بستر خود دعوت کند و او از این کار امتناع ورزد، مگر این که ذاتی که در آسمان است بر او خشمگین خواهد بود تا این که شوهرش از او راضی شود».

از این حدیث درمی یابیم که نافرمانی زن نسبت به خواسته های مشروع شوهر، نه تنها موجب نارضایتی همسر، بلکه باعث خشم الهی نیز خواهد شد.

۲-۲-۲- عظمت حق شوهر بر زن

رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند: «حق الزوج على زوجته: أن لو كانت به قرحة فلعستها ما أدت حقه».^(۲)

ترجمه: «حق شوهر بر همسرش آن قدر است که اگر زخمی بر شوهرش باشد آن را با زبانش پاک کند باز هم حق او را ادا نکرده است».

۱- نیشاپوری، مسلم بن حجاج، (ت: ۲۶۱هـ) صحیح مسلم، ناشر: دار احیاء تراث عربی، بیروت، بی تا، ج ۲، ص ۱۰۶۰، شماره حدیث: ۱۲۱.

۲- نیشاپوری، حاکم محمد بن عبدالله بن محمد، (ت: ۴۰۵هـ) المستدرک علی الصحیحین، ناشر: دار کتب علمیه- بیروت، ط ۱، ۱۴۳۵هـ، ج ۲، ص ۲۰۵، این حدیث را حاکم نیشاپوری رحمه الله تصحیح کرده و فرموده است: «این حدیث دارای اسنادی صحیح است و امام بخاری و امام مسلم در صحیحین تخریج نکرده اند». همچنان امام منذری رحمه الله در کتاب «الترغیب والترهیب» (ج ۳، ص ۳۵) اسناد آن را قوی گفته است، و ابن حبان آن را صحیح دانسته است. اما انکار آن توسط ذهبی رحمه الله در «تلخیص» با استناد به گفته ابوحاتم رازی رحمه الله که ربیعہ بن عثمان را منکر الحدیث دانسته، قابل قبول نیست؛ زیرا ربیعہ از سوی ابن معین، ابن نمیر، واقدی و حاکم در «سؤالات مسعود السجری» توثیق شده است. ابو زرعه نیز در مورد او گفته است: «او به صدق نزدیک است، ولی خیلی قوی نیست». منذری پس از نقل آن می فرماید: این حدیث را بزّار با سندی خوب نقل کرده است که راویان آن موثق و مشهور هستند، و همچنین ابن حبان آن را در صحیح خود آورده است. نگا: منذری، عبد العظیم بن عبد القوی، الترغیب و الترهیب، بیروت: دار الکتب العلمیة، ط ۱، ۱۴۱۷هـ، ج ۳، ص ۳۵.

۲-۲-۳- عواقب نافرمانی زن از شوهر

- خشم خداوند متعال: پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند: «اگر زن از شوهرش نافرمانی کند، خداوند بر او خشمگین خواهد بود تا زمانی که شوهرش از او راضی شود.»

- اکثریت ساکنان جهنم، زنان ناسپاس هستند:

در حدیثی از پیامبر صلی الله علیه وسلم آمده است: «أُرِيتُ النَّارَ فَإِذَا أَكْثَرُ أَهْلِهَا النِّسَاءُ يَكْفُرْنَ، قِيلَ: أَيْ كَفَرْنَ بِاللَّهِ؟ قَالَ: يَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ وَيَكْفُرْنَ الْإِحْسَانَ، لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِخْدَاهُنَّ اللَّهْرَ ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ»^(۱).

ترجمه: «به من جهنم نشان داده شد و دیدم که بیشتر ساکنان آن زنان هستند؛ چون کفر می‌ورزند. گفته شد: آیا آنان به خدا کافرند؟ فرمود: آنان به خانواده (شوهر) و احسان و نیکی‌های او کفر می‌ورزند. اگر تو به یکی از آن‌ها در طول عمرت احسان کنی و سپس از تو چیزی ببیند، می‌گوید: هیچ خیری از تو ندیدم.»

پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند که بیشتر ساکنان جهنم، زنان هستند، زیرا برخی از آن‌ها قدرشناسی نسبت به شوهرانشان ندارند و حقوق آنان را نادیده می‌گیرند.

۲-۲-۴- محدودیت‌های اطاعت از شوهر

هرچند اطاعت از شوهر یک وظیفه شرعی است، اما این اطاعت محدود به امور مشروع بوده و نباید برخلاف دستورات الهی باشد.

رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند: «لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ إِمَّا الطَّاعَةِ فِي الْمَعْرُوفِ»^(۲).

ترجمه: «هیچ فرمان‌برداری در معصیت خدا جایز نیست. فرمان‌برداری تنها در کار نیک شایسته است.»

بر این اساس، اگر شوهر، زن را به گناه، ظلم یا ترک واجبات شرعی دعوت کند، اطاعت از او واجب نیست.

۱- بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، ناشر: دارطوق نجات، ط ۱، ۱۴۲۲ هـ، ج ۱، ص ۱۵، شماره حدیث ۲۹.

۲- بخاری، صحیح بخاری، ج ۹، ص ۸۸، شماره حدیث: ۷۲۵۷.

اطاعت زن از شوهر یکی از ارکان مهم زندگی زناشویی (ازدواج) در اسلام است که در قرآن و احادیث بر آن تأکید شده است. این اطاعت، نه به معنای سلطه‌پذیری مطلق زن، بلکه نشانه‌ای از مسئولیت‌پذیری و پابندی به ارزش‌های اسلامی است. رعایت حقوق شوهر، موجب استحکام خانواده، افزایش محبت میان زوجین و جلب رضایت الهی می‌شود.

با این حال، اطاعت زن از شوهر تنها در چارچوب احکام اسلامی معنا دارد و نباید منجر به انجام کارهای حرام یا ترک واجبات دینی شود. زن مسلمان با شناخت این حقوق و مسئولیت‌ها می‌تواند زندگی مشترک خود را بر پایه‌ی رضایت خداوند و سنت پیامبر صلی الله علیه وسلم استوار سازد.

۲-۳- موارد که فرمان برداری از شوهر نباید صورت گیرد

در این بحث، موضوعات یاد آوری خواهد شد که فرمان برداری از شوهر نباید صورت گیرد.

۲-۳-۱- چیدن ابروها

از جمله موارد فرمان برداری زن از شوهر در معصیت و نافرمانی خداوند متعال به شمار می‌آید این است که زن در هنگام آرایش برای شوهر، در چیدن ابروها از شوهر اطاعت کند، چون الله متعال و پیامبر صلی الله علیه وسلم زنانی را که ابروهای زنان دیگر را می‌گیرند و زنان که ابروهای شان کنده می‌شود را لعنت کرده اند، عبد الله بن مسعود رضي الله عنه در حدیثی می‌فرماید: «لَعَنَ اللَّهُ الْوَائِمَاتِ، وَالْمُتَوَشِّمَاتِ، وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْخُسْنِ، الْمُغَيَّرَاتِ خَلْقَ اللَّهِ».^(۱)

«خداوند لعنت کرده است زنانی را که خال کوبی می‌کنند و خال کوبی برای دیگران انجام می‌دهند، و زنانی که ابروهای خود را نازک می‌کنند، و زنانی که برای زیبایی دندان‌های خود را فاصله می‌اندازند، آنان که آفرینش الهی را تغییر می‌دهند».

البته درحالتی که موی صورت به طور غیر عادی بوده و سبب نفرت شوهر از زن شود، حکم آن از حالت فوق جدا است.^(۲)

۱- بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، ج ۶، ص ۱۴۷.

۲- ابن عابدین، رد المحتار، ناشر: دارالفکر بیروت، ج ۶، ص ۳۷۳.

۲-۳-۲- بر داشتن روسری و حجاب هنگام بیرون شدن از خانه

اسلام به عنوان یک دین جامع و کامل، نظام خانواده را بر پایه حقوق و تکالیف متقابل بنا نهاده است. در این چارچوب، اگرچه اطاعت زن از شوهر در امور خانوادگی و زناشویی از اصول مهم شمرده شده است، اما این اطاعت مطلق و بی‌قید و شرط نیست، بلکه مشروط به مشروعیت دستورات شوهر و عدم تعارض آن‌ها با احکام الهی است. در این راستا، دو مورد از مواردی که زن نباید از شوهر اطاعت کند، به شرح زیر بررسی می‌شود:

حجاب در اسلام یکی از احکام شرعی مؤکد است که رعایت آن برای زنان مسلمان واجب بوده و ترک آن موجب گناه می‌شود. بر این اساس، اگر شوهری از همسرش بخواهد بدون رعایت پوشش اسلامی از خانه خارج شود، زن شرعاً موظف به اطاعت از او نیست، زیرا چنین درخواستی برخلاف حکم صریح الهی است.

یکی از آیاتی که به وضوح بر لزوم رعایت حجاب تأکید دارد، آیه (۵۹) از سورة احزاب است:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيبِهَا ذَلِكَ أَذْنَىٰ أَنْ يُعْرِضْنَ فَلَا يُوَدِّعَنَّ وَأَنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^(۱)

ترجمه: «ای پیامبر صلی الله علیه وسلم، به همسران و دختران و زنان مؤمن بگو که چادرهایشان را بر خود فرو افکنند. این کار برای آنکه (به عفت و متانت) شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند، مناسب‌تر است. و خداوند آمرزنده و مهربان است.»

این آیه به روشنی بیان می‌کند که فلسفه اصلی حجاب، محافظت از زنان در برابر اذیت و آزار افراد ناپاک و ایجاد تشخص و احترام برای آنان است. وقتی زن با حجاب مناسب در جامعه ظاهر می‌شود، نشانه‌ای از وقار، عفت و دینداری را به همراه دارد و همین امر باعث می‌شود که از نگاه‌های ناپاک و رفتارهای توهین‌آمیز افراد ناهنجار در امان باشد.

۱- سورة الأحزاب، آیه ۵۹.

آیه (۳۱) سوره نور نیز حکم حجاب را با جزئیات بیشتری بیان کرده است:

﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ﴾^(۱)

ترجمه: «و به زنان مؤمن (نیز) بگو چشمان خود را (از نگاه به نامحرم) فروگیرند و پاکدامنی ورزند و زیور (و آرایش) خود را آشکار نکنند؛ مگر آنچه (به صورت طبیعی) نمایان است؛ و باید روسری خود را بر سینه ببنند (تا موها و چهره‌ها و سینه‌هایشان پوشیده گردد).

با توجه به استدلالات قرآنی، روشن است که حجاب نه یک قید و بند، بلکه یک دستور الهی برای حفاظت از کرامت و شخصیت زن مسلمان است. زن مؤمن در رعایت این حکم شرعی، نه تنها به رشد فردی و معنوی خود کمک می‌کند، بلکه به اصلاح و سالم‌سازی جامعه نیز یاری می‌رساند.

بنابراین، رعایت حجاب وظیفه‌ای شرعی است که ترک آن نه تنها موجب گناه می‌شود، بلکه ممکن است پیامدهای ناگواری برای فرد و جامعه به همراه داشته باشد. از این رو، هر زنی که به دین اسلام پایبند است، باید این حکم الهی را با افتخار و ایان کامل رعایت کند.

در حدیث نبوی آمده است: «صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا: قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَدْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ، وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَّاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ، رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ، وَلَا يَجِدْنَ رِجْلَهَا، وَإِنَّ رِجْلَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا»^(۲)

ترجمه: «دو گروه از اهل دوزخ‌اند که من هنوز آن‌ها را ندیده‌ام: گروهی که تازیانه‌هایی مانند دم‌های گاو دارند و با آن مردم را می‌زنند، و زنانی که در عین داشتن لباس، برهنه‌اند؛ خود منحرف‌اند و دیگران را نیز منحرف می‌کنند. سرهایشان مانند کوهان شتر بختی مایل است. آن‌ها نه به بهشت وارد می‌شوند و نه بوی آن را استشمام می‌کنند، درحالی که بوی آن از فاصله‌ی

۱ سوره النور، آیه ۳۱.

۲ - نیشاپوری، صحیح مسلم، ج ۳، ص ۱۶۸۰، شماره حدیث ۱۲۵.

بسیار دور احساس می‌شود».

این حدیث، زنان بد حجاب و بی‌حجاب را از جمله کسانی معرفی می‌کند که از رحمت الهی محروم‌اند. بنابراین، حفظ حجاب نه تنها یک تکلیف شرعی است، بلکه عاملی برای حفظ پاکی جامعه و سلامت اخلاقی آن نیز به شمار می‌آید. از این رو، زن نه تنها ملزم به پیروی از خواسته‌ی نادرست شوهر در این زمینه نیست، بلکه باید او را به رعایت تقوای الهی و پایبندی به احکام شرعی دعوت کند.

۲-۳-۳- آمیزش جنسی غیر مشروع

یکی از حقوق متقابل زوجین در زندگی زناشویی (ازدواج)، بهره‌مندی مشروع از یکدیگر در چارچوب حدود شرعی است، اما این حق، محدود به روابطی است که از نظر شریعت مجاز شمرده شده‌اند. اگر شوهری از همسر خود در خواست آمیزش در حال قاعدگی یا از طریق غیر مشروع (مانند دخول از دبر) داشته باشد، زن موظف به اطاعت نیست؛ زیرا چنین اموری از نظر شریعت حرام است.

پیامبر صلی الله علیه وسلم در این باره فرموده‌اند: «مُلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا».^(۱)

ترجمه: «کسی که با همسرش از عقب (دبر) هم‌بستری کند، ملعون است».

در حدیث دیگر آمده است: «لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى رَجُلٍ أَتَى رَجُلًا، أَوْ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا».^(۲)

ترجمه: «خداوند به مردی که با مرد دیگر لواط کند، یا با زنی از عقب (دبر) هم‌بستری کند، (به نظر رحمت) نگاه نمی‌کند».

این احادیث نشان‌دهنده‌ی شدت حرمت این عمل و عواقب سخت آن در آخرت است. از نظر فقهی، رابطه جنسی از دبر از جمله محرمات قطعی است که حتی اگر زن به آن رضایت دهد، همچنان گناه محسوب می‌شود. همچنین، آمیزش در دوران قاعدگی از نظر شرعی حرام بوده و

۱- سجستانی، سلیمان بن اشعث، (ت: ۲۷۵هـ) سنن ابو داود، ناشر: دار رسالت، ط ۱، ۱۴۳۰هـ، ج ۳، ص ۴۹۰، شماره حدیث: ۲۱۶۲.

۲- ابن ماجه قزوینی، ابن ماجه، ج ۱، ص ۶۱۹، شماره حدیث: ۱۹۲۳. محمد فؤاد عبد الباقي می‌گوید: سندش صحیح است.

آیات قرآن کریم به صراحت آن را نهی کرده‌اند:

اللّٰهُ مُتَعَالٍ مِّمَّنْ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ ﴿١﴾

ترجمه: «و از تو درباره‌ی قاعدگی می‌پرسند. بگو: آن (حالتی) آزار دهنده است، پس در دوران قاعدگی از (آمیزش) با زنان کناره گیری کنید و به آن‌ها نزدیک نشوید تا پاک شوند. بنابراین، زن شرعاً نه تنها وظیفه‌ای در اطاعت از شوهر در چنین مواردی ندارد، بلکه باید از آن پرهیز کرده و شوهر را نیز به رعایت حدود الهی و اجتناب از محرمات دعوت کند.

خلاصه مطلب اینکه؛ در نظام خانواده‌ی اسلامی، اطاعت زن از شوهر یک اصل اساسی است، اما این اطاعت محدود به امور مشروع و معقول بوده و در مواردی که دستورات شوهر برخلاف شرع و احکام الهی باشد، زن ملزم به پیروی نیست. حجاب و رعایت عفت عمومی، از جمله احکام قطعی اسلام است که زن باید بر حفظ آن پایبند باشد، حتی اگر شوهر خواستار ترک آن باشد. همچنین، روابط زناشویی باید در چارچوب مشروع و مطابق با احکام اسلامی باشد، و هرگونه درخواست شوهر که منجر به انجام عمل حرام شود، از جمله آمیزش از دُبر یا رابطه در زمان قاعدگی، نباید مورد اطاعت قرار گیرد. رعایت این اصول نه تنها موجب حفظ سلامت معنوی و اخلاقی خانواده می‌شود، بلکه به استحکام بنیان آن و تحقق آرامش حقیقی در زندگی مشترک نیز کمک می‌کند.

۲-۳-۴. اختلاط و دست دادن با نا محرم

زن همچنین باید در رفتن به میان مردان و اختلاط و دست دادن با آنان از اطاعت شوهرش اجتناب کند.

خداوند متعال می‌فرماید: ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ﴾^(۲)
ترجمه: «و وقتی بخواهید از ازواج چیز کار آمدی، پس بخواهید از پس پرده، این (کار)

۱- سورة البقرة، آية ۲۲۲.

۲- سورة الأحزاب، آية ۵۳.

برای پاکی دل‌های شما و دل‌های آنان بهتر است.»^(۱)

پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «إِيَّاكُمْ وَالْذُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَرَأَيْتَ الْخُمُوفَ قَالَ: الْخُمُوفُ الْمَوْتُ».^(۲)

ترجمه: «از داخل شدن بر زنان بپرهیزید، گفته شد ای رسول خدا! نظرت درباره خمو (نزدیکان شوهر مانند برادر و پسر برادر و کاکا و پسر کاکا و مانند آنها)^(۳) چیست؟ فرمود: خمو مرگ است».

پس هر چیزی را که مخالف شریعت پروردگار است بر این قیاس کن، لذا به آنچه تو را شوهر به اطاعت و فرمانبرداری به آن مجبور می‌کند فریب مخور، طوری که در گناه هم از او پیروی کنی، چون اطاعت در معروف است و در نافرمانی خالق نباید از مخلوق پیروی شود.

۲-۴- نگاه داشتن حیثیت و آبروی شوهر

یکی از صفات نیک زنان در قرآن، حفاظت اسرار همسر است که خداوند متعال می‌فرماید: ﴿قَالَصَلِّحْتُ قَتَيْتُ خَلِيفَتُ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ﴾^(۴)

ترجمه: «پس زنانی که نیکوکاراند (آنان به سبب این فضایل و حقوق از مردان) اطاعت می‌کنند (و) در صورت عدم وجود مرد (هم) به حفاظت (و توفیق) الهی (آبرو و مال او را) حفظ می‌کنند».^(۵)

آیه یاد شده به وظیفه مهم زنان در برابر مردان و خانواده خود اشاره فرموده که باید در برابر همسرشان صالح، درستکار، خاضع و متعهد باشند و نه تنها در حضور شوهر؛ بلکه در غیاب او مرتکب خیانت، چه از نظر مال و چه از نظر ناموس و چه از نظر حفظ شخصیت شوهر و اسرار

۱- عثمانی، تفسیر معارف القرآن، ج ۱۱، ص ۱۵۲.

۲- بخاری، صحیح بخاری، ج ۷، ص ۳۷.

۳- الباجی، سلیمان بن خلف، المنتقى شرح الموطأ، ناشر: مطبعة سعادت، ط ۱، ۱۳۳۲ هـ، ج ۷، ص ۲۵۳.

۴- سورة النساء، آیه ۳۴.

۵- عثمانی، محمد شفیع، تفسیر معارف القرآن، ج ۳، ص ۴۸۸.

خانواده، نشوند و در برابر حقوقی که خداوند برای آن ها قایل شده، وظایف و مسئولیت های خود را به خوبی انجام دهند.

و پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا».^(۱)

ترجمه: «و زن در خانه شوهرش نگهدار و در برابر زیردستانش مسئول است».

بهترین زن آن است که مال و آبروی شوهر را حفظ کند.

پیامبر صلی الله علیه وسلم می فرماید: «لَا أُخْبِرُكَ بِخَيْرٍ مَّا يَكْتُمُ الْمَرْءُ الْمَرْأَةَ الصَّالِحَةَ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا سِرَّتُهُ وَإِذَا أَمَرَهَا أَطَاعَتْهُ وَإِذَا عَابَهَا حَفِظَتْهُ».^(۲)

ترجمه: «آیا شما را از ارزشمندترین گنج یک شخص باخبر نه کنم؟ آن زن نیکو و درستکاری است که هر گاه شوهر نگاهش کند، مسرور و شادمان می شود و هنگامی که او را به کاری امر می کند، اطاعت می نماید و در نبود همسرش مال و ناموسش را حفظ می کند».

لازم است زنان از حرمت منزل خانوادگی محافظت کنند و در غیاب همسر از ثروت و ناموس او پاسداری نمایند جز به اجازه شوهر کسی را به منزل راه ندهند؛ زیرا رسول خدا صلی الله علیه وسلم می فرماید: «فَحَقُّكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئَنَّ فُرْشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ، وَلَا يَأْذَنَنَّ فِي بُيُوتِكُمْ لِمَنْ تَكْرَهُونَ».^(۳)

ترجمه: «حق شما بر آنان این است که بر فرش شما کسانی را نشانند که از آن ها بد می برید و در خانه ی تان به کسی اجازه ی ورود ندهند که شما از آنان متنفرید».

۲-۵ - همسر، خود را برای شوهرش بیاراید

حق دیگری شوهر بالای همسرش این است که زن خود را برای شوهرش بیاراید و همیشه در رویش بخندد و عبوس نباشد و خود را طوری نشان ندهد که شوهرش از او بدش بیاید،

۱- بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، ج ۲، ص ۵، شماره حدیث: ۸۳۹.

۲- سجستانی، سلیمان بن اشعث، سنن ابو داود، ج ۳، ص ۹۷، شماره حدیث: ۱۶۶۴.

۳- ترمذی، محمد بن عیسی، (ت: ۲۷۹هـ)، سنن ترمذی، ناشر: مکتبه البابی حلبی، مصر، ط ۲، ۱۳۹۵هـ، ج ۳، ص ۴۵۹، شماره حدیث: ۱۱۶۲، امام ترمذی می گوید: این حدیث حسن صحیح است.

مستحب است برای زن، که خویش را به گونه شایسته برای شوهرش آراسته نماید؛ چراکه آرایش کمال، زیبایی، نظافت و پاکیزگی را به دنبال دارد، اما شایسته است که هیچ گونه زیاده روی در آن انجام نگیرد و به عنوان یک امر بسیار مهم و یک شغل روزانه قرار نگیرد.

از جمله موارد زینت می توان به از بین بردن موهای زائد بدن، تمیز نمودن دندان ها، کوتاه کردن ناخن ها اشاره نمود.

همچنین از دیگر موارد زینت می توان از بین بردن و تراشیدن موی های زیر بغل و یا موی زیر ناف را نام برد که موجب محبت بیشتر زن در نزد شوهرش می گردد و شوهرش به او نزدیک تر می شود و ارتباط بهتری با یکدیگر برقرار می نمایند و این امر موجب سعادت گردیده و سختی ها و ناراحتی ها را از بین می برد.

آرایش و آراستگی همسران برای یکدیگر مطلوب است و شوهر حق دارد از زنش بخواهد که پوشش و لباس مورد علاقه او را بر تن کند و زن نیز حق دارد چنین انتظاری را از شوهرش داشته باشد؛ زیرا توجه به علاقه و خواست متقابل، محبت و تفاهم بیشتری را در جمعیت خانواده به وجود می آورد و از توجه زن و شوهر به مردان و زنان دیگر پیشگیری می نماید.

از جابر بن عبد الله رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وآله وسلم فرمود: «إِذَا دَخَلْتَ لَيْلًا، فَلَا تَدْخُلِي عَلَى أَهْلِكَ، حَتَّى تَسْتَجِدَّ الْمُغِيبَةَ، وَتَمْتَسِطَ الشَّعْثَةَ».^(۱)

ترجمه: «اگر شب به خانه ات وارد شدی، بر خانواده ات وارد نشو تا همسرت خود را بیاراید و موهایش را شانه کند».

طبرانی از عبدالله بن سلام رضی الله عنه روایت کرده که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «خَيْرُ النِّسَاءِ نَسْرُكَ إِذَا أَبْصَرْتَ، وَطُطِيعُكَ إِذَا أَمَرْتَ، وَخَفِظُ عَيْنِكَ فِي نَفْسِهَا وَمَالِكَ».^(۲)

ترجمه: «بهترین زنان، زنی است که وقتی به او نگاه کنی، تو را خوشحال و وقتی به او امر

۱- بخاری، صحیح بخاری، ج ۵، ص ۲۰۰۸، شماره حدیث: ۴۹۴۸.

۲- حاکم نیشاپوری، مستدرک حاکم، ج ۲، ص ۱۷۵. تعلیق - من تلخیص الذہبی، صحیح به شرط مسلم است.

کنی تو را اطاعت کند و در غیاب تو حافظ خود و مال شما باشد».

جای بسیار تعجب است که زن در خانه و در کنار همسرش به سر و صورت خود رسیدگی نکند ولی وقتی که از خانه بیرون شود خود را آرایش و آراسته کند این کار نا درست و حرام است.

۲-۶- محافظت از مال و دارایی شوهر

حق دیگر شوهر بر همسرش این است که از دارایی شوهرش مواظبت نموده و بدون اجازه وی آن را مصرف نکند، همسر باید از اموال شوهرش محافظت کند و از اسراف و تبذیر آن پرهیز کرده و بدون اجازه شوهرش آن را به مصرف نرساند و مال وی را فقط با رضایتش به دیگری ببخشد.

پیامبر صلی الله علیه وسلم در این مورد می‌فرماید: «لَا تُنْفِقُ امْرَأَةٌ شَيْئًا مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا الطَّعَامُ قَالَ ذَاكَ أَفْضَلُ أَمْوَالِنَا»^(۱)

ترجمه: «زن نباید از مال شوهرش مصرف کند، مگر این که شوهرش به او اجازه دهد، گفته شد حتی غذا؟ فرمود: آن بهترین اموال ما است.

۲-۷- زن بدون اجازه شوهر روزه نفلی نگیرد

حق دیگری شوهر بر بالای همسرش این است که در حضور شوهر بدون اجازه او، روزه نفلی نگیرد.

باید خاطر نشان ساخت که روزه گرفتن ماه مبارک رمضان بر بالای همه مسلمانان فرض است و زوجه در گرفتن روزه رمضان به اجازه ای شوهر نیاز ندارد، اما در گرفتن روزهی مستحب زن باید اجازه ی شوهر را اخذ کند؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «لَا يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ»^(۲)

۱- ابن ماجه قزوینی، سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۷۷۰، شماره حدیث: ۲۲۹۵، حدیث حسن است.

۲- بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، ج ۷، ص ۳۰، شماره حدیث: ۱۵۹۵.

ترجمه: «برای زن، جایز نیست که هنگام حضور شوهر، بدون اجازه‌اش روزه (نفلی) بگیرد». اگر زن بی‌اجازه‌ی شوهر روزه گرفت، شوهر اگر بخواهد می‌تواند روزه‌ای او را بشکند؛ و بعداً هر وقتی که شوهر اجازه داد قضای آن را بگیرد؛ زیرا که حق شوهر واجب است و بر روزه‌ای نفلی مقدم است.^(۱)

۲-۸- زن به داشته‌های شوهر قناعت کند

حق دیگری شوهر بر همسر این است که به کم راضی شود و به آنچه موجود است قناعت کند و چیزی را که خارج از توان شوهر است، از او نخواهد.

خداوند متعال می‌فرماید: ﴿لِيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِۦٓ وَمَن قَدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا ءَاتَاهُ اللَّهُ لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا ءَاتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾^(۲)

«باید انفاق کند توانا به اندازه‌ی توان خود و هر کسی که تنگ شده بر او رزق، انفاق کند از آنچه داده به او الله متعال، خداوند متعال مکلف نمی‌کند کسی را مگر به آنچه به او داده، به زودی می‌آورد بعد از سختی آسانی».^(۳)

۲-۹- زن فرزندان را به خوبی تربیت کند

از حقوق شوهر بر همسر این است که زن فرزندان را به خوبی تربیت کند و در حضور شوهرش از فرزندان ناراحت نشود و بر آن‌ها دعای بد نکند و آن‌ها را دشنام ندهد چون این کار باعث ناخواری شوهرش می‌شود.

پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «لَا تُؤْذِي امْرَأَةً زَوْجَهَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الْخَوَرَالْعَيْن لَا تُؤْذِيهِ قَاتِلُكَ اللَّهُ، فَإِنَّمَا هُوَ عِنْدَكَ دَخِيلٌ يُؤْشِكُ أَنْ يَفَارِقَكَ إِلَيْنَا».^(۴)

۱- الموسوعة الفقهية الكويتية، ج ۱، ص ۴۹۹.

۲- سورة الطلاق، آیه ۷.

۳- عثمانی، تفسیر معارف القرآن، پیشین، ج ۱۴، ص ۶۳.

۴- ترمذی، سنن ترمذی، ح ۱۲۰۸، ج ۳، ص ۳۰.

«هیچ زنی شوهرش را در دنیا اذیت نمی‌کند، مگر اینکه همسرش از حورالعین می‌گوید: خدا ترا بکشد او را اذیت مکن، او مهان تو است و زود است از تو جدا گشته به ما پیوندند».

۲-۱۰- هرگاه شوهر همسرش را به بستر فراخواند امتناع نورد

حق دیگری شوهر بر همسرش این است، که هرگاه شوهر همسرش را به بستر فراخواند، امتناع نورد.

پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلَمْ تَأْتِهِ فَبَاتَ غَضَبًا عَلَيْهَا لَعْنَتُهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ».^(۱)

وفي رواية لمسلم: «إِذَا بَاتَتْ الْمَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجِهَا لَعْنَتُهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ».^(۲)

وفي رواية قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِنْ رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَتَأْتِيهِ عَلَيْهِ إِلَّا كَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ سَاحِطًا عَلَيْهَا حَتَّى يَرْضَى عَنْهَا».^(۳)

«هرگاه شخصی زنش را به بستر خود بطلبد و او با وی هم‌بستر نشود و شوهرش باحالتی خشمناک بخوابد، فرشتگان تا صبح او را لعنت می‌کنند».

و در روایت مسلم آمده: «هرگاه زن در حالی بخوابد که بستر شوهر خود را ترک نموده فرشتگان تا صبح او را لعنت می‌کنند».

و در روایتی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود: «سوگند به خدایی که نفس من در دست اوست هیچ مردی نیست که همسرش را به بسترش بطلبد و زن امتناع ورزد، مگر اینکه ذاتی که در آسمان است بر وی خشمگین است تا که شوهرش را راضی سازد».

۱- نیشاپوری، مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۰۶۰، شماره حدیث: ۱۲۲.

۲- صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۰۵۹، شماره حدیث: ۱۲۰.

۳- صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۰۶۰، شماره حدیث: ۱۲۱.

۲-۱۱- حفظ اسرار خانوادگی

حق دیگری شوهر بر زن این است، که از افشای اسرار خانوادگی خود داری کند، از مهم‌ترین اسراری که زنان در پوشیده نگه داشتن آن سهل‌انگاری و آن را فاش می‌کنند اسرار بستر و کارهای است که زن و مرد در بستر انجام می‌دهند، درحالی‌که پیامبر صلی الله علیه وسلم از این کار نهی کرده است: از اسماء بنت یزید رضي الله عنها روایت است که گفت: نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم بودم و زنان و مردان هم دور او نشسته بودند پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «لَعَلَّ رَجُلًا يَقُولُ مَا يَفْعَلُ بِأَهْلِيهِ وَلَعَلَّ امْرَأَةً تُخْبِرُ بِمَا فَعَلَتْ مَعَ زَوْجِهَا فَأَرْمَ الْقَوْمُ فَقُلْتُ إِي وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ لَيَفْعَلُونَ قَالَ فَلَا تَفْعَلُوا فَإِنَّمَا ذَلِكَ مِثْلُ الشَّيْطَانِ لَتِي شَيْطَانُهُ فِي طَرِيقِ فَعَشِيَّتِهَا وَالتَّاسُ يَنْظُرُونَ»^(۱)

«شاید در میان شما مردی باشد که آنچه را با زنش انجام داده بگوید و یا زنی باشد که آنچه را که با شوهرش انجام داده تعریف کند؟ مردم ساکت شدند، گفتم: به خدا قسم ای رسول الله صلی الله علیه وسلم! زنان این کار را می‌کنند و مردان نیز، پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: این کار را نکنید چون این کار مانند کار شیطانی تری است که شیطان ماده‌ی را در راه می‌بیند در حالی‌که مردم به آن‌ها نگاه می‌کنند با او آمیزش می‌کند».

۲-۱۲- بی‌مورد از شوهر تقاضای طلاق نکند

حق دیگر مرد بر زن این است که بر تداوم و گذراندن زندگی با او حریص باشد و بی‌مورد از او تقاضای طلاق نکند.

از ثوبان رضي الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ اخْتَلَعَتْ مِنْ زَوْجِهَا مِنْ غَيْرِ بَأْسٍ لَمْ تَرْخُ زَائِحَةً الْجَنَّةِ»^(۲)

ترجمه: «هر زنی که بدون هیچ دلیلی از شوهرش تقاضایی جدایی (خلع یا فراق) را نماید، بوی بهشت را استشمام نخواهد کرد».

۱- شبیبانی، احمد بن حنبل، مسند احمد بن حنبل، ج ۶، ص ۴۵۶، شماره حدیث: ۲۷۶۲۴، تعلیق شعب الاربعة: إسناده ضعيف لضعف شهر بن حوشب.

۲- ترمذی، سنن ترمذی، ج ۳، ص ۴۸۴، شماره حدیث: ۱۱۸۶، حدیث صحیح است.

در حدیث دیگر می‌فرماید: «الْمُخْتَلِعَاتُ هُنَّ الْمُنَافِقَاتُ».^(۱)

ترجمه: «زنانی که خلع می‌کنند (تقاضای طلاق می‌کنند) منافق‌اند».

یعنی زنانی که بدون هیچ دلیلی از شوهران خود درخواست جدایی می‌کنند، منافق‌اند و این نفاق عملی است.^(۲)

۲-۱۳- همسر بدون اجازه شوهر از خانه بیرون نشود

حق دیگر مرد بر همسرش آن است که در خانه بماند و بدون اجازه شوهرش خارج نشود.

به دلیل فرموده خداوند متعال: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾^(۳)

«و قرار بگیریید در خانه‌های خود و نشان داده نگردید هم چنان که مروج بودن نشان دادن در زمان جاهلیت و برپا دارید نماز را و بدهید زکات را و در اطاعت خدا و رسول او باشید. الله می‌خواهد تا دور کند از شما چیزهای پلید را اهل خانه نبی و پاکیزه کند شما را یک نوع پاکیزه».^(۴)

«ابن عباس رضی الله عنهما در مورد آیه ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ می‌گوید: منظور حجاب است، یعنی پوشش و لزوم ماندن در خانه. مقاتل بن سلیمان رحمه الله می‌گوید: آنان نباید از خانه خارج شوند. و مقاتل بن حیان رحمه الله می‌گوید: باید در خانه‌هایشان مستقر شوند».^(۵)

پیامبر صلی الله علیه و سلم می‌فرماید: «الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ، فَإِذَا خَرَجَتْ، اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ».^(۶)

ترجمه: «زن عورت است و هنگامی که خارج می‌شود، شیطان او را پذیرایی می‌کند».

۱- سنن ترمذی، ج ۳، ص ۴۸۴، شماره حدیث: ۱۱۸۶.

۲- مناوی، زین الدین محمد عبد الرؤوف بن تاج العارفین، التفسیر بشرح الجامع الصغیر، ناشر: مکتبه امام شافعی، ط: ۳، ۱۴۰۸هـ، ج ۲، ص ۴۵۴.

۳- سورة الأحزاب، آیه ۳۳.

۴- عثمانی، تفسیر معارف القرآن، پیشین، ج ۱۱، ص ۵۹.

۵- واحدی، علی بن احمد بن محمد، التفسیر البسیط، ناشر: عیادة البیث العلمی، ط: ۱، ۱۴۳۰هـ، ج ۱۸، ص ۲۳۵.

۶- سنن ترمذی، ج ۳، ص ۳۰، شماره حدیث: ۱۲۰۷، این حدیث صحیح است.

در حدیثی دیگری پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «صَلَاةُ الْمَرْأَةِ فِي بَيْتِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهَا فِي حُجْرَتِهَا، وَصَلَاتُهَا فِي مَحْدَعِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهَا فِي بَيْتِهَا».^(۱)

ترجمه: «نماز زن در خانه‌اش بهتر از نماز او در اتاقش است، و نماز او در مکان خصوصی‌اش بهتر از نماز او در خانه‌اش است».

۲-۱۴- خدمت به شوهر و انجام کارهای منزل

و حق دیگر شوهر بر همسرش این است که به شوهرش خدمت نموده و کارهای منزل را انجام دهد، اسلام یک نظام همکاری دوجانبه بین مرد و زن برقرار کرده است؛ به گونه که مرد در خارج از خانه به تلاش و کوشش و کسب‌وکار می‌پردازد و زن به اداره خانه و تربیت فرزندان می‌پردازد و اسباب راحتی و آرامش را مهیا می‌کند.

در این رابطه بجا است که از اساء دختر صدیق اکبر رضی الله عنهما بشنویم اساء رضی الله عنهما می‌گوید: «تَزَوَّجَنِي الزُّبَيْرُ، وَ مَا لَهُ فِي الْأَرْضِ مِنْ مَالٍ وَلَا مَمْلُوكٍ، وَلَا شَيْءٍ غَيْرَ نَاضِحٍ وَغَيْرِ فَرَسِهِ. فَكُنْتُ أَغْلِفُ فَرَسَهُ، وَأَسْتَقِي الْمَاءَ، وَأُخْرِزُ غَزْبَهُ وَأُغْنِي، وَلَمْ أَكُنْ أُخْبِرُ أَحَبْرًا، وَكَانَ يُخْبِرُ جَارَاتِي مِنَ الْأَنْصَارِ، وَكَانَ يَسْوِّهُ صِدْقِي، وَكُنْتُ أَثْقُلُ النَّوَى مِنْ أَرْضِ الزُّبَيْرِ الَّتِي أَقْطَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَأْسِي، وَهِيَ مِثِّي عَلَى ثَلَاثِي فَرْسَخٍ، فَجِئْتُ يَوْمًا وَالنَّوَى عَلَى رَأْسِي، فَلَقِيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ نَقَرٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَدَعَانِي، ثُمَّ قَالَ: «إِخْ إِيحْ» لِيُخِيلَنِي خَلْفَهُ، فَاسْتَحْيَيْتُ أَنْ أُسِيرَ مَعَ الرِّجَالِ، وَذَكَرْتُ الزُّبَيْرَ وَغَيْرَتَهُ، وَكَانَ أَغْيَرَ النَّاسِ، فَعَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي قَدْ اسْتَحْيَيْتُ فَمَضَى، فَجِئْتُ الزُّبَيْرَ فَقُلْتُ: لَقِينِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى رَأْسِي النَّوَى، وَمَعَهُ نَقَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَأَنَاحَ لِأَرْكَبَ فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ، وَعَرَفْتُ غَيْرَتَكَ، فَقَالَ: وَاللَّهِ لَحَمَلُكِ النَّوَى كَانَ أَشَدَّ عَلَيَّ مِنْ زَكُوبِكَ مَعَهُ، قَالَتْ: حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ بَعْدَ ذَلِكَ بِخَادِمٍ تَكْفِينِي سِيَامَةَ الْفَرَسِ، فَكَانَمَا أَغْتَنِّي».^(۲)

ترجمه: «اساء دختر ابوبکر رضی الله عنهما می‌گوید: زبیر با من ازدواج کرد درحالی که به جز اسب و شتری که آب می‌کشید، هیچ نوع سرمایه‌ای اعم از برده یا چیز دیگری، در روی زمین نداشت. من اسب اش را علف می‌دادم، آب می‌کشیدم، دلوش را می‌دوختم و آرد را خمیر می‌کردم؛ اما نان پختن را خوب نمی‌دانستم. بدین جهت، تعدادی از همسایگان انصاری من که زنان بسیار خوبی بودند، برایم نان می‌پختند. همچنین از زمین زبیر که رسول الله صلی الله علیه

۱- سنن ابو داود، ج ۱، ص ۲۲۳، شماره حدیث: ۵۷۰. حدیث صحیح است.

۲- بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، ج ۷، ص ۳۵.

وسلم آن را به او واگذار کرده بود (تا صرفاً از آن استفاده کند و مالک آن نبود) و دو سوم فرسنگ با ما فاصله داشت، هسته می‌آوردیم. یکی از روزها که هسته‌ها بر سرم بود و داشتم می‌آمدم با رسول الله صلی الله علیه وسلم که تعداد زیادی از انصار، همراهش بودند، برخورد نمودم. آن حضرت صلی الله علیه وسلم مرا صدا زد و گفت: «إِخْ» یعنی خواست شترش را بخواباند تا مرا پشت سرش سوار کند؛ اما من شرم کردم که با مردان، همراه شوم. علاوه بر این، از آنجا که زبیر باغیرت‌ترین مردم بشار می‌رفت، به یاد او و غیرت اش افتادم. رسول خدا صلی الله علیه وسلم هم دانست که من خجالت می‌کشم. لذا به راهش ادامه داد. من نزد زبیر رفتم و گفتم: رسول خدا صلی الله علیه وسلم که چند نفر از یارانش نیز همراه او بودند، مرا دید که هسته بر سرم دارم. شترش را خواباند تا بر آن سوار شوم؛ اما من خجالت کشیدم. علاوه بر آن، به یاد غیرت ات افتادم. زبیر گفت: سوگند به خدا که حمل هسته‌ها بر سرت، از سوارشدن با رسول اکرم صلی الله علیه وسلم برایم دشوارتر بود.

نتیجه‌گیری

نتایجی که از خلال این مقاله به آن دست‌یافته‌ام قرار ذیل است:

- ۱- حقوق جمع حق است لفظ حق در لغت به معانی زیادی آمده از جمله: مقابل باطل، حزم، دوراندیشی، امر مقرر، مال، مرگ، عدل، مستحق و سزاوار، ثبوت و وجوب، در واقع و در حقیقت و غیره آمده است.
- ۲- معنای اصطلاحی حق این است که: حق چیزی است که شخص مستحق آن می‌شود. یا حق عبارت از منافع شایسته است که بر اساس شریعت و قانون مورد رعایت قرار می‌گیرد.
- ۳- حقوق شوهر بر همسر بسیار است از جمله: حق اطاعت و فرمانبرداری به وجه مشروع و پسندیده، حق نگهداشتن حیثیت و آبروی شوهر، حق حفظ کرامت و احساسات شوهر، حق آراستن برای شوهر، حق نیکی و خوبی با خانواده و نزدیکان و خویشاوندان شوهر، بدون اجازه شوهر هیچ‌کسی را به خانه شوهر راه ندهد، از مال و دارایی شوهر محافظت و نگهداری کند، بدون اجازه شوهر روزه نفلی نگیرد، به داشته‌های شوهر قناعت و صبر کند، هرگاه شوهر او را به بسترش فرا خواند امتناع نرزد و

اسرار خانه را افشا نکند و بدون اجازه شوهر از خانه بیرون نرود و خدمت شوهر را انجام دهد و در انجام کارهای منزل کوشا باشد.

منابع و مأخذ

- قرآن کریم
- ۱- عثمانی، محمد شفیع، تفسیر معارف القرآن، مترجم: مولانا محمد یوسف حسین پوری، چاپ پنجم، ۱۳۸۷ ه.ش، ناشر: شیخ الاسلام احمد جام.
- ۲- ابن حبان، محمد بن حبان بن احمد بن حبان ابو حاتم، بُستی (ت: ۳۵۴ ه)، صحیح ابن حبان، ناشر: دار ابن حزم- بیروت، ط ۱، ۱۴۳۳ ه.
- ۳- ابن ماجه، ابو عبدالله محمد بن یزید قزوینی، (ت: ۲۷۳ ه)، سنن ابن ماجه، تحقیق: محمد فؤاد عبد الباقي، ناشر: دار احیاء الکتب العربیة - فیصل عیسی البابی الحلبی.
- ۴- ابن منظور، محمد بن مکرم بن علی، لسان العرب، ناشر: دار صادر- بیروت، ط: ۳، ۱۴۱۴ ه.
- ۵- ابن نجیم، زین الدین بن ابراهیم، (ت: ۹۷۰ ه) البحر الرائق، بی نا، ط ۳، بی تا.
- ۶- آلوسی، محمود بغدادی، روح المعانی فی التفسیر القرآن العظیم والسبع المثانی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، چاپ چهارم، ۱۴۰۵ ق.
- ۷- بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، محقق: محمد زهیر بن ناصر، ناشر: دارطوق نجات، ط ۱، ۱۴۲۲ ه.
- ۸- بزار، ابوبکر أحمد بن عمرو (ت: ۲۹۲ ه) مسند البزار، محقق: محفوظ الرحمن زین الله و همراهان، ناشر: مکتبه علوم و حکم، مدینه منوره، ط: ۱، ۱۹۸۸ م.
- ۹- ترمذی، محمد بن عیسی، (ت: ۲۷۹ ه) سنن ترمذی، تحقیق: احمد شاکر و دیگران، ناشر: مکتبه البابی حلبی، مصر، ط ۲، ۱۳۹۵ ه.
- ۱۰- رازی، ابو عبدالله محمد بن عمر بن الحسن بن الحسین التیمی الرازی الملقب بفخر الدین الرازی خطیب الری (ت: ۶۰۶ ه)، مفاتیح الغیب، ناشر: دار الکتب العلمیة - بیروت - ۱۴۲۱ ه - ۲۰۰۰ م، ط ۱.

- ١١- زمخشرى، محمود بن عمر، تفسير الكشاف عن حقائق الغوامض التنزيل وعيون التأويل فى وجوه التأويل، دار الكتب العربى، لبنان، ١٤٠٧هـ.
- ١٢- زيدان، دكتور عبدالكريم، حقوق و تكاليف زن در اسلام، مترجم: سهيلا رستمى، تاريخ نشر: ١٣٩٤ هـ. ش.
- ١٣- سجستانى، سليمان بن اشعث، (ت: ٢٧٥هـ) سنن ابو داود، محقق: شعيب ارنووط، ناشر: دار رسالت، ط ١، ١٤٣٠هـ.
- ١٤- سيوطى، عبدالرحمن بن ابى بكر، الدر المنثور فى التفسير بالمأثور، چاپ ايران، ١٤٠٤ق.
- ١٥- شوكانى، محمد بن علي بن محمد بن عبدالله شوكانى يمنى (متوفى: ١٢٥٠ هـ)، نيل الأوطار، تحقيق: عصام الدين الصبايطى، ناشر: دار حديث مصر، ط ١، ١٤١٣هـ.
- ١٦- شيبانى، احمد بن حنبل، (ت: ٢٤١هـ) مسند الإمام أحمد بن حنبل، محقق: شعيب ارنووط و ديگران، ناشر: مؤسسه رسالت، ط ١، ١٤٢١هـ.
- ١٧- صنعانى، حسن بن محمد، بن حيدر، نزهة الألباب في قول الترمذى و فى الباب ناشر: دار ابن جوزى، سعودى، ط ١، ١٤٢٦هـ.
- ١٨- طبرانى، سليمان بن أحمد، بن ايوب، (ت: ٣٦٠هـ) معجم كبير، محقق: حمدى بن عبدالمجيد، ناشر: مكتبة قاهره، ط ٢، بى تا
- ١٩- علوان، عبد الله ناصح، آداب خواستگارى و حقوق زوجين، مترجم: ابراهيم تيمورى بازگرى.
- ٢٠- عده عبدالمنعم، فرج فى أصول القانون.
- ٢١- عينى، محمود بن احمد بن موسى، (ت: ٨٥٥ هـ)، بنايه شرح هدايه، تحقيق: ايمن صالح شعبان، ناشر: دار كتب علمى، بيروت- لبنان، ط ١، ١٤٢٠ هـ.
- ٢٢- فاعل خير، قاموس القرآن، تاريخ انشاء: ٢٠٠٨ م.
- ٢٣- الباجي، سليمان بن خلف، المنتقى شرح الموطا، ناشر: مطبعه سعادت، ط ١، ١٣٣٢هـ.
- ٢٤- ابن عابدين: محمد امين بن عمر، ردالمحتار عليا لدر المحتار، ط ٢، بيروت- دارالفكر بيروت، ١٤١٢هـ.

- ۲۵- قرطبی، محمد بن احمد، الجامع لأحكام القرآن، دار احیاء التراث العربی، بیروت - لبنان، ۱۳۶۳ھ.ش.
- ۲۶- منذری، عبدالعظیم بن عبد القوی بن عبدالله، ابو محمد، زکی الدین (متوفی: ۶۵۶ هـ)، الترغیب والترہیب من الحدیث الشریف، ناشر: مکتبہ مصطفیٰ حلبی- بیروت، ط ۳، ۱۳۸۸ھ.
- ۲۷- نسائی، ابو عبدالرحمن احمد بن شعیب بن علی خراسانی، نسائی (ت: ۳۰۳ هـ)، سنن نسائی، تحقیق: د. عبدالغفار سلیمان بنداری، سید کسروی حسن، ناشر: دار کتب علمی- بیروت، ط ۱، ۱۴۱۱ھ.
- ۲۸- نیشاپوری، حاکم محمد بن عبدالله بن محمد، (ت: ۴۰۵ هـ) المستدرک علی الصحیحین، ناشر: دار کتب علمیہ- بیروت، ط ۱، ۱۴۳۵ھ.
- ۲۹- نیشاپوری، مسلم بن حجاج، (ت: ۲۶۱ هـ)، صحیح مسلم، تحقیق: محمد فواد عبدالباقی، ناشر: دار احیاء تراث عربی، بیروت، بی تا